

## ЗНАЧЕННЯ, ЗМІСТ ТА МЕТОДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

В.М. Шевченко

*У статті автор розкриває значення, зміст та методи фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями слуху. Подає вміння та навички, якими діти повинні оволодіти протягом кожного вікового періоду в розвитку моторики великих і малих рухів.*

*Ключові слова: діти з порушеннями слуху, фізичне виховання, фізичний розвиток, моторний розвиток, корекційна робота.*

## ЗНАЧЕНИЕ, СОДЕРЖАНИЕ И МЕТОДЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

*В статье автор раскрывает значение, содержание и методы физического воспитания детей дошкольного возраста с нарушениями слуха. Подает умения и навыки, которыми дети должны овладеть в течение каждого возрастного периода в развитии моторики больших и малых движений.*

*Ключевые слова: дети с нарушениями слуха, физическое воспитание, физическое развитие, моторное развитие, коррекционная работа.*

## SIGNIFICANCE, CONTENTS AND METHODS OF PHYSICAL EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN WITH HEARING VIOLATIONS

*In this article the author reveals the significance, content and methods of physical education of preschool age children with hearing violations. He files skills that children should learn in each age period in the development of large and small motor movements.*

*Keywords: children with hearing violations, physical education, physical development, motor development, corrective work.*

Однією з найважливіших проблем дошкільної педагогіки є розуміння закономірностей розвитку дитини під час організації виховного процесу. Дошкільний вік є переломним моментом у розвитку дитини й характеризується важливими змінами багатьох функцій організму, він є

одним з критичних етапів розвитку, від якого залежить все подальше життя.

Фізичне виховання дітей з порушеннями слуху – один з важливих напрямків корекційно-педагогічної роботи, - знаходяться в тісному зв'язку з усіма іншими сторонами виховання та навчання. Правильно організоване фізичне виховання створює основу для зміцнення здоров'я дітей, розвиває їх активність, підвищує працездатність, стає базою для успішного проведення виховної та корекційно-освітньої роботи.

Дослідження фізичного і моторного розвитку дітей раннього і дошкільного віку з порушеннями слуху (Р.Д. Бабенкова, О.А. Катаєва, Н.А. Рау, А.А. Коржова, Л.В. Рябова, Г.В. Трофімова та ін.) виявили деякі особливості, які обумовлені зниженням слуху і порушенням діяльності вестибулярного апарату, які виникли в результаті тяжких захворювань, що перенесли діти. У слабочуючих та глухих дітей з рано набутими та вродженими недоліками слуху статичні та локомоторні функції відстають у своєму розвитку. На першому році життя в глухих дітей спостерігається відставання в термінах утримання голови, більш пізніше оволодіння ходінням, але затримка прямостояння компенсуються до року і двох-чотирьох місяців.

Найбільш помітні недоліки моторного розвитку дітей з порушеннями слуху в перед дошкільному і молодшому дошкільному віці. Діти часто не володіють тим руховим досвідом, який є до того часу у дітей із збереженою слуховою функцією: не вміють бігати, стрибати, лазити, виконувати найпростіші рухи за наслідуванням дорослого. Сформовані рухи характеризуються деякими особливостями, які проявляються в порушенні координації, орієнтування в просторі, страху висоти, уповільненості і скованості рухів. Найбільша своєрідність в розвитку рухових якостей у дошкільників з порушеннями слуху виявляється в рівнях швидкісних якостей та рівноваги. Так, за даними А.А. Коржової,

слабочуючі діти трирічного віку не виконують завдання на збереження статичної рівноваги, з якими справляються їх однолітки зі збереженою слуховою функцією. Хоча в дошкільному віці у дітей з порушеннями слуху починається процес поліпшення стану рівноваги, різких змін не відбувається. Глухі діти за показниками якості рівноваги поступаються не лише чуючим, але і сліпим, слабозорим і розумово відсталим дітям.

Багатьом дітям притаманні порушення дрібної моторики (рухів пальців, артикуляційного апарату), що надалі позначається на формуванні різних видів дитячої діяльності. Так як у дітей порушений контроль за рухами з боку слухового аналізатора, то при виконанні багатьох рухів, у тому числі і побутових, діти роблять зайвий шум, неритмічні і уповільнені рухи. Це проявляється в хиткій ході, човганні ногами, некоординованих і незграбних рухах. Спостерігається асиметрія кроків, похитування корпусу, підвищена різкість рухів. Відсутність словесного спілкування в процесі формування рухів також є однією з причин, що знижують якість рухів.

Серед дітей з порушеннями слуху виділяються такі, у кого є залишкові явища ДЦП, що пов'язано з паралічами і парезами тулуба, та які різко обмежують пересування дітей у просторі.

Фізичний розвиток глухих і слабочуючих дошкільників має деяку своєрідність, причинами якої є перенесені дитиною захворювання, соматична ослабленість. У цих дітей відзначаються більш низькі у порівнянні з чуючими показники зросту, маси тіла, окружності грудної клітини (А.А. Коржова, Г.В. Трофімова). Для дошкільнят характерні м'язова слабкість, зниження тону м'язів, вегетативні розлади. У групі дітей з порушеннями слуху відзначаються великі індивідуальні відмінності всередині однієї вікової групи. Разом з тим у фізичному і моторному розвитку таких дошкільників відзначаються тенденції, характерні для дітей зі збереженою слуховою функцією.

Зміст фізичного виховання дошкільників з порушеннями слуху у всіх вікових групах визначається загальними завданнями і необхідністю корекції недоліків у фізичному і моторному розвитку та їх попередженні.

Головну увагу в роботі з дітьми перед дошкільного та молодшого дошкільного віку необхідно приділити розвитку рухової активності, формуванню мимовільної уваги, вмінню наслідувати діям дорослого, формуванню навичок поведінки в залі, розвитку емоційно-вольової сфери. Формування основних рухів відбувається шляхом включення їх в доступній формі в зміст занять. Навчання ходьбі, бігу проводиться за показом вихователя, зі включенням цікавих дітям ігрових моментів: піти в гості до ляльки, добігти до будинку медведика та ін. Діти оволодівають різними видами стрибків (на місці, з поворотом, перестрибувати через мотузку, зістрибувати з дошки). Дітей також навчають повзанню, лазінню та перелазінню.

В середній групі підвищується ступінь складності вправ та змінюються умови їх виконання. Підвищуються вимоги до якості основних рухів: діти повинні вміти зістрибувати на напівзігнуті ноги, правильно координувати рухи рук та ніг під час ходьби та бігу, самостійно лазити. Важливо навчати дітей правильно поводити себе під час колективних ігор, витримувати свою роль, узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей. Розвивати вміння реагувати на звукові сигнали.

В старшій групі важливо вчити дітей самостійно виконувати вправи не лише за зразком, але і за словесною інструкцією. Рухові навички закріплюються в процесі підвищення складності вправ, збільшення темпу. Особливе значення надається формуванню чіткої (відповідно до віку) якості рухів. В процесі корекційної роботи особлива увага звертається на ускладнення вправ для розвитку рівноваги, а також розвитку просторового орієнтування в процесі підбору спеціальних вправ та рухливих ігор. На цьому етапі навчання, з метою досягнення високої моторної щільності

занять, частіше за все використовуються фронтальний, поточний або підгруповий способи організації дітей.

Діти підготовчої групи повинні вміти володіти основними рухами, самостійно виконувати серію послідовних рухів під час ходьби один за одним, вміння орієнтуватися в складних просторових умовах під час ігор. Також висувуються вимоги до поведінки в колективі, вмінню узгоджувати свої дії з діями інших дітей під час рухових ігор та естафет.

Заняття з фізичної підготовки у дошкільному закладі складаються також із завдань, які спрямовані на розвиток моторики великих і малих рухів. Відповідно до цього, діти різних вікових груп з порушеннями слуху повинні володіти наступними вміннями та навичками:

*Два роки:*

- ✓ Коротку мить стояти на одній нозі.
- ✓ Стрибати на місці на обох ногах.
- ✓ Нанизувати на нитку великі намистинки.
- ✓ Перегортати сторінки по одній.
- ✓ Складати предмети один на одного у послідовності від найбільшого до найменшого.
- ✓ Будувати башти із шести-семи кубиків.
- ✓ Робити спроби малювати, рідко виходячи за межі аркуша паперу.
- ✓ Тримати ножиці й надрізати краї аркушів паперу.

*Два роки і шість місяців:*

- ✓ Зістрибувати з висоти 15 см, приземлюючись на обидві ноги.
- ✓ Добре бігти уперед, легко зупинятися і починати бігти, рідко падати.
- ✓ Ходити навшпиньки.
- ✓ Підніматися на чотири-шість сходинок, по черзі ступаючи ногами.

- ✓ Підніматися догори і бити ногою по нерухомому м'ячу.
- ✓ Кидати м'яча обома руками, тримаючи його над головою.
- ✓ Будувати башти з восьми кубиків.
- ✓ Відкривати і закривати ножиці, починати різати папір.
- ✓ Тримати крейду пучками п'яти пальців, а не в кулаці.
- ✓ Розкачувати, витягувати, розминати тісто, пластилін або глину.

*Три роки:*

- ✓ Стояти на опорній нозі (нозі, якій віддає перевагу) впродовж 5-10 секунд.
- ✓ Коротку мить стояти на іншій нозі.
- ✓ Підніматися по сходах догори і спускатися донизу, по черзі ступаючи ногами і тримаючись за поручні.
- ✓ Оббігати перешкоди.
- ✓ Стрибати вперед на обох ногах чотири рази.
- ✓ П'ять разів підстрибувати на опорній нозі (нозі, якій віддає перевагу).
- ✓ Один раз підстрибувати на іншій нозі.
- ✓ Бити по м'ячу, розмахуючись ногою назад.
- ✓ Ловити кинутого м'яча, притискаючи його до грудей.
- ✓ Штовхати і тягнути іграшки на колесах чи триколісний велосипед, керувати ними.
- ✓ Користуватися ковзанкою без допомоги.
- ✓ Будувати башти з 9-10 кубиків.
- ✓ Малювати (копіювати) вертикальні та горизонтальні лінії, хрести.
- ✓ Малювати (копіювати) коло.
- ✓ Під час виконання завдань використовувати обидві руки.
- ✓ Перерізаючи аркуш паперу навпіл, тримати папір в одній руці, а ножиці – в іншій.

- ✓ Робити кульки, ковбаски і пиріжки з тіста, пластиліну або глини.

#### *Чотири роки*

- ✓ Стояти на опорній нозі протягом 10 секунд.
- ✓ Проходити півтора метра вперед, ставлячи ступні впритул одна до одної, щоб пальці торкалися п'ят.
- ✓ Переступати назад, ставлячи ступні впритул одна до одної, щоб пальці торкалися п'ят.
- ✓ Підстрибувати, підбігати галопом.
- ✓ Стрибати вперед 10 разів.
- ✓ Стрибати назад один раз.
- ✓ Виконувати переворот уперед.
- ✓ Виконувати скоординований удар ногою по м'ячу – замахуючись ногою і відводячи назад руку.
- ✓ Обома руками ловити м'яча, кинутого з відстані 1,5 метра.
- ✓ Кидати однією рукою маленького м'ячика особі, що стоїть за 1,2-1,5 метра від неї.
- ✓ Будувати башти з 11 кубиків.
- ✓ Малювати зрозумілі малюнки на теми, важливі для дитини.
- ✓ Робити відповідні рухи пальцями і руками під час ігор з жестикуляцією.
- ✓ Малювати (копіювати) квадрат.
- ✓ Малювати деякі букви.

#### *П'ять років:*

- ✓ Стояти на іншій (не опорній) нозі протягом десяти секунд.
- ✓ Ходити по розмічених лініях уперед, назад і вбік.
- ✓ Стрибати назад два рази без затримки.
- ✓ Долати відстань два метри, підстрибуючи на одній нозі.

- ✓ Робити два (або більше) скоординовані кроки перед ударом ногою по м'ячу.
- ✓ Ловити тенісного м'яча обома руками.
- ✓ Кидати м'яча з поворотом тіла і кроком уперед.
- ✓ Самостійно гойдатися.
- ✓ Мати чітко визначений пріоритет у використанні рук (правша, лівша).
- ✓ Писати (вимальовує друкованими літерами) своє ім'я.
- ✓ Будувати башти з 12 кубиків.
- ✓ Розфарбовувати контурні малюнки.
- ✓ Правильно тримати олівця лише великим, вказівним та середнім пальцями.
- ✓ Малювати людей із зображенням волосся та носа.
- ✓ Малювати (копіювати) прямокутники і трикутники.
- ✓ Вирізати з паперу прості фігурки.

### *Шість років*

- ✓ Стрибати через скакалку.
- ✓ Демонструвати вміння добре володіти м'ячем, кидати і ловити його, бити по м'ячу палицею.
- ✓ На малюнках людей зображати шию, руки та рот.
- ✓ Малювати (копіювати) ромби.
- ✓ Вирізати з паперу зображення ляльок або тварин.

На різних етапах навчання використовуються такі методи як показ, допомога, страхування, дії за словесною інструкцією, але їх об'єм на різних роках навчання відрізняється.

*Показ* як метод навчання використовується в роботі з дошкільниками різних вікових груп. В процесі показу дітям дається образ руху в його цілісному виді, без акцентування уваги на окремих елементах. Правильність показу, його точність – одна з важливих умов навчання.



Неохайне, неточне демонстрування рухів може викликати невірне відтворення дітьми. Для старших дітей рухи можуть бути запропоновані у вигляді окремих частин з метою навчання елементам техніки. Спостерігаючи за рухами діти повинні гарно їх бачити, а також спостерігати за виконанням рухів іншими дітьми.

У роботі з молодшими дітьми, а також з дошкільнятами, які мають порушення рівноваги і просторового орієнтування, важлива *допомога дорослого*. Дорослий виконує деякі рухи разом з дитиною, наприклад, утримує його руки під час ловіння м'яча, переставляє ноги при лазінні по гімнастичній стінці. В старших групах дітям необхідна допомога при виконанні вправ на рівновагу.

*Страхування* використовується на всіх роках навчання для виконання координаційно складних вправ, а також для уникнення можливого травмування під час лазіння по гімнастичній стінці, зістрибування з висоти тощо.

В процесі засвоєння дітьми рухів, які демонструвалися спочатку педагогом, діти починають відтворювати їх за *словесною інструкцією*. В залежності від віку дітей, їх рухового досвіду, стану слуху і мови вихователь використовує різні форми мови. В ясельній і молодшій групах назви предметів, дій, спонукання подаються усно і для кращого сприймання та засвоєння фіксуються письмово (на табличках). Під час засвоєння слів вони подаються усно, до табличок вихователь звертається при подачі нових слів або ж недостатньо засвоєних дітьми. У дитячих садках для глухих в середній групі нові слова можуть подаватися усно-дактильно, а після їх засвоєння - усно. Інструкції повинні бути короткими, зрозумілими дітям, оскільки необхідність роз'яснення значень слів знижує моторну щільність занять. У випадках нерозуміння дітьми значень слів вихователь використовує показ в поєднанні зі словесною інструкцією, а потім знову подає інструкцію.

Таким чином, фізичне виховання виступає як засіб корекції дітей з порушеннями слуху, що не тільки підвищує їх адаптацію до життєвих умов, розширює їх функціональні можливості, допомагає загальному оздоровленню організму, але й сприяє виробленню рухів, координації, рівноваги та сприятливо впливає на їх психічний розвиток.

### Література

1. Беседа В.В., Романчук О.П. До питання оцінки фізичної підготовленості дітей дошкільного віку / Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам.-Под.: Медобори-2006, 2012. – Вип. 19. – Ч.2. – с. 237-238, 273.
2. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. уч. завед. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001.-304 с. 161-169.
3. Коржова А.А. Физическое воспитание детей с нарушениями слуха // Дошкольное воспитание аномальных детей / Под ред. Л.П. Носковой. – М.: Просвещение, 1993. – 224 с.
4. Про світ дітей з особливими потребами / Упоряд. Шнайдер В.І. – Ка'мянець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – с. 110-112.
5. Сурдопедагогика: учебник для студ. высш. пед. завед. / Под ред. Е. Г. Речицкой. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. - 655 с.
6. Сурдопедагогика: учебник для студ. высш. учеб. заведений / Людмила Виталиевна Андреева; Под науч. ред. Н.М. Назаровой, Т.Г.Богдановой. - М.: Изд. центр «Академия», 2005. – с.

**Шевченко Володимир Миколайович** - кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України.

**Контактний телефон:**

067 9555548

**e-mail:**

[shvchenko\\_volodumur@ukr.net](mailto:shvchenko_volodumur@ukr.net)